

UVOD

Kad god sam se, pri radu s biljnim imenoslovljem, spotaknuo o određeno ime biljke, a to i nije bilo tako rijetko, spoznaja da mi na raspolaganju za eventualno nalaženje odgovora na moje dvojbe stoji jedno veliko i opsežno djelo — Šulekov *Jugoslavenski imenik bilja* — uvijek mi je donekle ublažavala drugu gotovo tjeskobnu spoznaju da je nakon Bogoslava Šuleka na području hrvatskoga biljnog imenoslovlja učinjeno vrlo malo. Na tom polju i danas vlada potpuna neujednačenost, individualni pristup i zbrka. Kad naime u tekstu nakon hrvatskog imena biljne svojte u zagradi ne bi stajao i njezin latinski naziv, ni botaničari se u Hrvatskoj međusobno ne bi uvijek mogli lako sporazumjeti o kojoj je vrsti riječ, a o drugim strukama da i ne govorimo. Već ta činjenica upućuje na potrebu izradbe hrvatskoga biljnog imenoslova. Njime bi se nesnalaženje i lutanje glede izbora pravoga naziva odgovarajuće biljne svojte u određenom tekstu trebali bar donekle ublažiti.

Nakon Šuleka u Hrvatskoj se više nitko nije sustavno bavio skupljanjem domaćih biljnih naziva. To je posljedica stava u botanici da je rad koji se ne temelji na laboratorijskim ili zemaljskim istraživanjima manje vrijedan, nedovoljno znanstven, odnosno da je neznanstven. Cijena takva stava golemi je manjak, ne samo još jednog sintetičkoga djela slična Šulekovu *Jugoslavenskom imeniku bilja*, ali sada s hrvatskim obilježjima, nego i manjak analitičkih radova na tom polju, što danas znatno otežava snalaženje u biljnom nazivlju.

Hrvati su — kao uostalom i svaki drugi narod — na jadranskim, dinarskim i panonskim prostorima postupno upoznavali prirodne pojave i prirodu u kojoj žive. Svoje spoznaje, svoju vezu sa zemljom, s krajem i prirodom, sa živim bićima i stvarima, ostvarili su i ovjekovječili riječima kojima su očitovali da su spoznali pojedine pojave i da su raspoznali stvari, životinjske i biljne vrste i drugo. Nazivima i imenima iskazivali su spoznavanje pojedinih pojava u prirodi, kao što su upravo nazivom **gluhi smrič** za vrste *Juniperus sabina* i *J. phoenicea* očitovali spoznaju da se te vrste po svojstvu ljuskastih iglica razlikuju od istorodnih vrsta bodljikavih iglica, kao što su *Juniperus oxycedrus* i *J. communis*. Nazivima, imenima i uopće riječima čovjek je izražavao svoje osjećaje, svoju zahvalnost i afektivnost prema stvarima i pojavama koje su ga okruživale. O tome nam svjedoči npr. **milogled**, naziv ljekovite biljke *Sanicula europaea*, kojim je čovjek iskazao svoju osjećajnost prema bilji u kojoj je gledao sredstvo za očuvanje zdravlja, zatim **Mila voda**, naziv izvora na Malom Alanu na Velebitu, čime je iskazao svu svoju milinu i udivljenje prema vodi u tim bezvodnim kraškim krajevima, itd. Tako je stoljećima stvarao i stvorio vlastiti jezik, jedno od bitnih obilježja vlastite posebnosti. Otuda su i imena biljaka živi

HERBARIO
NUOVO
DI CASTORE DURANTE
MEDICO, & CITTADINO ROMANO,

Con Figure, che rappresentano le vive Piante, che nascono in tutta Europa,
& nell'Indie Orientali, & Occidentali,

Con Versi Latini, che comprendono le facultà de i semplici medicamenti, e con discorsi che
dimostrano i Nomi, le Spetie, la Forma, il Loco, il Tempo, le Qualità, & le Virtù
mirabili dell'Herbe, insieme col peso, & ordine da usarle, Scoprendosi
rari Secreti, & singolari Rimedii da sanar le più
difficili infirmità del corpo humano.

Antonij

*Dasslingovich
172 Seom etra*

CON DUE TAVOLE COPIOSISSIME,

L'una delle Herbe, & l'altra delle Infirmità, & di tutto quello che nell'Opera si contiene.

Con aggiunta de i Discorsi à quelle Figure, che erano nell'Appendice, fatti da GIO:MARIA FERRO
Speciale alla Sanità; & hora in questa novissima impressione vi si è posto in fine
l'Herbe Thè, Cassè, Ribes de gli Arabi, e Cioccolata.

VENETIA, M. DCC. XVII.

Presso Michele Hertz.

CON LICENZA DE' SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

Sl. 1. Naslovna stranica knjige o biljarstvu Castorea Durantea iz 1717., pohranjene u franjevačkom samostanu na Visovcu, s mnogo hrvatskih imena biljaka, naknadno pribilježениh rukom uz slike pojedinih biljnih vrsta

spomenik našega trajanja na jadranskom, dinarskom i panonskom prostoru. Ona su i povijesno i živo svjedočanstvo naše hrvatske jezične baštine; te su riječi spomenici naše ukorijenjenosti u taj prostor, ona su dio naše kulture, dio našega identiteta. Nisu li fitotoponimi, kao što su naselja Dubrava, Borovo Naselje, Vrbik, zatim nazivi vrhova i područja, kao što su Bukovac, Bukovica, Meralovica (prema imenu jedne vrste oskоруša u Lici, *Sorbus aria*), upravo živi svjedoci naše ukorijenjenosti, naše vezanosti za taj prostor i svjedoci povijesnoga trajanja na njemu. A neka hrvatska djela s područja botanike potiru hrvatska narodna imena biljaka koja su nastala kao odraz čovjekovih susreta s biljem, čime potiru i jezične spomenike kao svjedočanstvo naše opstojnosti, uvodeći umjesto toga nerazumljive nazive, kadikad utemeljene i na potpuno pogrešnom prijevodu latinskoga imena.

Građom koju je sabrao s područja biljnoga nazivlja i biljnoga imenoslovlja, Bogoslav Šulek stekao je nemjerljive zasluge za hrvatsko biljno nazivlje i hrvatsko biljno imenoslovlje, a time i za hrvatsku jezičnu baštinu kao dio kulturne baštine. On se sâm, kako ističe u Predgovoru svome *Biljarstvu* (Šulek 1856), dvadesetak godina prije nego se prihvatio pisanja školskoga udžbenika iz botanike, bavio skupljanjem botaničkih naziva i biljnih imena u narodu širom Hrvatske, a prije nego se prihvatio priređivanja biljnoga imenika za tisak, obratio se ljubiteljima i poznavateljima biljnoga svijeta u Hrvatskoj s molbom za skupljanje mjesnih imena za biljne vrste. Njegovu pozivu odazvali su se mnogi rodoljubi različitih struka i zanimanja iz svih krajeva Hrvatske, kako bi dali svoj doprinos tom vrijednom pothvatu kojemu je bila zadaća prikazati cjelokupno nomenklaturno blago Hrvatske s područja biljnoga svijeta. Osim hrvatskih rodoljuba, njegovu su se pozivu odazvali kulturni i javni radnici i iz drugih susjednih zemalja, kao što su Bosna i Hercegovina, Slovenija i Srbija, ali i Austrija i Mađarska, te mu poslali i imena biljaka i iz svojih zemalja, a on ih je uvrstio u svoje djelo. Budući da je u to djelo bila uvrštena fitonimijska građa s područja većine južnoslavenskih zemalja, on je to djelo nazvao *Jugoslavenski imenik bilja* (Šulek 1879). Osim novih biljnih imena koja su po pojedinim mjestima skupljali pojedini sabirači, on je bilježio i prikupljao i hrvatska biljna imena dotad zabilježena u objelodanjenim i rukopisnim djelima, pohranjenima bilo u domaćim bilo u inozemnim knjižnicama i arhivima. I tu je građu objelodanio u spomenutom *Imeniku*. Premda to djelo nije, kako sâm ističe, napisao s namjerom da imena koja se u njemu donose posluže kao normativna, nego mu je cilj bio *samo nabrojiti kako se gdje koja biljka zove* (Šulek 1879, str. VIII), ipak je ono postalo i do danas ostalo glavni izvor za izradu hrvatskoga biljnog imenoslovlja. Kako se za većinu biljnih imena u *Imeniku* pobliže ne navodi mjesto u kojemu je dotično ime zabilježeno, nego se oznaka najčešće svodi na šira ili uža područja Hrvatske, kao što su Istra, Gorski kotar, križevačko, karlovačko, senjsko ili neko drugo područje, pa i na čitav prostor pojedinih zemalja od kojih se sastojala ondašnja Hrvatska, kao što su Hrvatska, Slavonija i Dalmacija, vrlo je teško odrediti zastupljenost određenoga imena na području cijele Hrvatske. Zbog toga se ni do danas u znatnoj mjeri nisu ustalila imena za pojedine biljne vrste, nego se,

već prema kraju u kojem se botanička građa obrađuje, daju imena biljaka koja su svojstvena tom području, ili pak prema mišljenju autora. Tako je npr. u *Četverojezičnom rječniku hrvatsko-njemačko-englesko-latinskom* (Matas 1999), pa i u jednom nedavno objelodanjenom djelu (Dubravec i Šegulja 2005), vrsta *Polygonum aviculare* obilježena imenom **troskot**, kako se ta vrsta **dvornika** zove u istočnoj Hrvatskoj, dok se u većini drugih krajeva Hrvatske imenom **troskot** obilježava trava *Cynodon dactylon*. **Troskot** je naime već vrlo dugo u hrvatskoj botaničkoj građi uobičajeno ime za vrstu *Cynodon dactylon* (usp. Schlosser — Vukotinović 1869; Horvatić 1954), pa se upotreba istoga imena za dvije vrlo različite vrste, bez obzira što oba imaju potporu u mjesnom govoru, ne može prihvatiti kao polazište za srednjanje hrvatskoga biljnog imenoslovlja. Takvi slučajevi relativno su česti ne samo u prijevodima nego i u drugim botaničkim djelima, pa i udžbenicima. Upravo činjenica da svaki autor u svoje djelo unosi neka nova imena za pojedine biljne vrste potakla me, već na samom početku radnoga vijeka, da se — bez obzira na to jesu li ta nova imena posljedica novih spoznaja do kojih je autor došao tijekom svojih istraživanja, ili su posljedica gledišta utemeljena na stavu prema nomenklaturnoj građi iz literature koja nema potporu u mjesnim govorima — posvetim skupljanju mjesnih narodnih imena biljaka na prostoru cijele Hrvatske, da saberem svu dostupnu biljnu nomenklaturnu građu nastalu ili utvrđenu nakon Šulekova *Imenika* i da sva ta građa, uključivši na prvom mjestu građu iz *Imenika*, bude osnovica za izradbu kritičkoga hrvatskog biljnog imenoslova s prijedlogom za normativno ili standardno ime za svaku biljnu vrstu. Kao rezultat višegodišnjih nastojanja i rada na tom zadatku nastalo je djelo koje upravo predajem javnosti na uporabu — *Hrvatski biljni imenoslov*. Kao temeljno djelo za izradbu ovoga *Imenoslova* poslužio mi je, kao što je već spomenuto, *Jugoslavenski imenik bilja* (Šulek 1879).

No, nakon Šulekova *Imenika* utvrđeno je više pisanih izvora s bogatom hrvatskom fitonimijskom građom, koji potječu od hrvatskih autora, kao što su Pavao Ritter-Vitezović, Ivan Tanzlingher Zanotti, Đuro Matijašević, Josip Jurin, Luka Vladimirović, Marijan Lanosović, Dragutin Parčić i dr., što upućuje na to da je hrvatska fitonimijska građa i stara, i velika, i bogata. A to je poruka ljudima od uma, srca i pera da pri izradbi prijedloga za normativno biljno nazivlje valja krenuti od te baštine. Na žalost, u dosadašnjim pokušajima rješavanja te problematike pojedini su autori zanemarili tu baštinu i izradili prijedloge kao da prije toga nije bilo ničega. Zato smo uvijek na početku.

Pri izradbi *Imenoslova* krenuo sam od zamisli da se za normativno ime što većeg broja biljnih vrsta predlože narodna imena biljaka koja su dosad skupljena i objelodanjena, ali i ona koja sam skupio u narodu tijekom svojih višegodišnjih istraživanja.

U Šulekovu je *Imeniku* sabrano golemo nomenklaturno narodno biljno blago, skupljeno najvećim dijelom izravno u narodu na području Hrvatske, ali i izvan Hrvatske, u područjima u kojima žive Hrvati, kao što su Bosna i Hercegovina, Mađarska i Austrija (Gradišće), Srbija i Crna Gora, a ime jedne egzotične biljne

Sl. 2. Preslik stranice iz knjige *Herbario nuovo* Castorea Durantea iz 1717., pohranjene u franjevačkom samostanu na Visovcu, sa slikama triju biljnih vrsta, uz koje su, osim latinskih i talijanskih, rukom dopisana i hrvatska imena: luk medvidi (*Allium ursinum*), luk zmijin (*Allium victorialis* tadašnji naziv: *Allium serpentinum*) i konopljika (*Vitex agnus-castus*)

vrste potječe čak iz Australije. To je **borak**, kojim Hrvati u Australiji nazivaju ure-snu vrstu *Callistemon speciosum*, zastupljenu danas i po primorskim perivojima u Hrvatskoj, a priopćio mi ga je akademik Stjepan Babić. Naziv **borak** potvrđen je inače kao narodno ime za rod preslica u Lici i za vrstu *Hippuris vulgaris* L. u Srbiji (Šulek 1879) — zastupljenu i u hrvatskoj cvjetani (Podravina) — kojoj pomalo i nalikuje u doba plodonošenja. Bez obzira na to što u Šulekovu *Imeniku* uz pojedino biljno ime nije pobliže navedeno naselje iz kojega ono izvorno potječe, nego je najčešće navedeno samo šire područje, kao što je Slavonija, zagrebačka okolica, Gorski kotar, Istra itd., bitno obilježje svih tih imena, kao i onih koja su preuzeta bilo iz rukopisnih bilo iz tiskanih djela, jest činjenica da su to izvorna narodna imena biljaka, te da u tom djelu, kako on navodi, *nema ni jedne od mene stvorene riječi* (Šulek 1879, str. III; usp. također i Šulek 1856, Predgovor). U to da je ta tvrdnja točna više puta sam se i sâm uvjerio, naišavši, nakon stotinu i više godina, pa čak i nakon pet stotina godina u odnosu na djelo *Liber de simplicibus* (usp. Šugar et al. 2002), na potvrdu mnogih biljnih imena koja su zabilježena u tim djelima, bilo da sam ih sâm skupio u pojedinim naseljima širom Hrvatske, bilo da sam ih našao u drugim, u ovom djelu navedenim pisanim izvorima. Premda je danas zasigurno mnogo toga izgubljeno u nepovrat, ipak sam se i sâm pri skupljanju narodnih biljnih imena uvjerio *da puk*, kako je on zabilježio, *toga još mnogo poznaje, čega ja nisam doznao* (Šulek 1879, str. X). I doista sam se iznenadio na koliko sam novih imena i novih spoznaja naišao skupljanjem jezičnoga blaga s područja biljnoga svijeta u Hrvatskoj. Neka su od tih imena doduše mjesne inačice poznatih i ranije već zabilježenih naziva, ali znatan je dio novih, dosad nigdje zabilježenih mjesnih narodnih imena biljaka. Uz mjesna imena biljaka, zabilježio sam, u vezi s pojedinim vrstama, i niz vrlo vrijednih i važnih podataka i činjenica, koje se usmenom predajom prenose s naraštaja na naraštaj, a koje su posljedica spoznaja stečenih na temelju iskustva utemeljena na tisućgodišnjim promatranjima pojedinih pojava i zbivanja u životu, okolišu i u prirodi. Doista se može reći da je mudrost jednoga naroda pohranjena u njegovoj tradiciji, a ta je pak najbolje sačuvana na selu, jer spoznaje ljudi koji žive u stalnom i tijesnom dodiru s prirodom počivaju na predaji utemeljenoj na višestoljetnim, pa i tisućgodišnjim iskustvima. Golema je šteta da je veliki dio toga narodnoga blaga otišao u nepovrat i što do danas nije izrađena nijedna disertacija s područja etnobotanike u Hrvatskoj.

Premda je, kako sam već spomenuo, Šulekov *Imenik* temeljno djelo ovoga *Imenoslova*, valja reći da od njega nisam baš doslovno preuzeo svu građu, nego sam dio nomenklaturne građe koja ne pripada hrvatskoj jezičnoj baštini ispustio, a dio toga sam samo prilagodio određenijem cilju nego što ga je imao Šulek u tom djelu. Zbog toga Šulekov *Imenik* ostaje i dalje trajan i nezamjenjiv izvor za radove s područja hrvatskoga, ali i južnoslavenskoga biljnog imenoslovlja.

Građa objelodanjena u *Imeniku* potječe od ljubitelja bilja širom Hrvatske, koji su bili dobri floristi, ali se botanikom nisu bavili profesionalno, zbog čega se u latinskoj nomenklaturi potkrao stanoviti broj previda, propusta ili netočnosti. Tako

se npr. kao latinski naziv vrsta *dragoljub* i *ljubocvijet* navodi *Amaranthus purpurascens*, a trebalo je stajati: *Chenopodium purpurascens*. Vrsta *Chenopodium purpurascens* se naime u botaničkoj nomenklaturi navodi kao istoznačnica za valjanu vrstu *Chenopodium album*, dok naziv *Amaranthus purpurascens* ne postoji. Očito je došlo do zamjene. U vezi s time želim naglasiti da građu iz *Imenika* nisam uzimao mehanički nego sam joj pristupio pomno, kritički, pri čemu sam, osim osuvremenjivanja nomenklature, niz natuknica dopunio objašnjenjima, ispravio netočno napisane nazive, npr. *Shaueria* u *Schaueria*, itd.

Svako ime biljke navedeno u *Imeniku* obilježeno je izvorom iz kojega je uzeto, odnosno kraja ili područja gdje se govori. Međutim, za znatan broj imena nije navedeno gdje su skupljena, pa su takva imena obilježena samo navodom »(Šulek 1879)«. No, osim navoda »(Šulek 1879)«, ima i navoda »(Šulek 1856, 1859)«, što znači da su ta imena preuzeta iz njegovih ranijih djela *Biljarstvo I* (1856) i *Biljarstvo II* (1859). No, popriličan broj biljnih imena u *Imeniku* potječe bilo iz rukopisnih djela pohranjenih u domaćim ili stranim knjižnicama, bilo iz domaće rječničke građe, bilo pak iz stranih djela, pohranjenih u knjižnicama pojedinih samostana, kao što su Sinj, Visovac, Omiš i Dubrovnik, u kojima su na rubovima tiskanih knjiga ili pak ispod slika s prikazom biljnih vrsta uz izvorna latinska ili na nekom drugom jeziku obilježena imena biljaka, naknadno rukom dopisana hrvatska imena biljaka. Kako je riječ o poznatim botaničkim djelima i pouzadnim izvorima s hrvatskim imenima biljaka, ti su izvori, uz Šulekovo ime obično cjelovito navedeni i posebno istaknuti uz svaku natuknicu koja je iz tih djela preuzeta, kao i podatak gdje su ta djela pohranjena. Kako se dakle radi o vrijednim izvorima hrvatskoga biljnoga imenoslovlja, smatrao sam vrijednim tu činjenicu potkrijepiti i dokazima. O tome svjedoče i preslike nekoliko stranica s hrvatskim biljnim imenima naknadno rukom ispisanima uz slike (sl. 1. i 2.) u knjizi *Herbario nuovo di Castore Durante*, koja je pohranjena u knjižnici franjevačkoga samostana na Visovcu, zatim s imenima uz slike (sl. 3., 4. i 5.) iz čuvena Matthiolijeva djela o ljekarstvu iz 1568. godine, pa iz kasnijega Matthiolijeva djela *Discorsi di M. Pietro Andrea Matthioli Sanese* (sl. 6), pohranjena u knjižnici franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku, kao i preslik iz *Biljarskoga rječnika* s hrvatskim imenima biljaka, koji se pripisuje Matijaševiću. Do tih sam ilustracija došao zalaganjem i dobrotom fra Marija Šikića iz samostana Male braće u Dubrovniku, i dobrotom fra Šimuna Čugure iz novicijata franjevačkoga samostana na Visovcu, na čemu im toplo zahvaljujem. Iz samostana na Visovcu dobio sam, uz presnimljenih pet stranica iz djela *Herbario nuovo di Castore Durante* iz 1717. godine s naknadno rukom dopisanim hrvatskim imenima biljaka.

Kao što je već istaknuto, Šulek je dio fitonimijskoga nazivlja preuzeo iz rječničke građe starijih hrvatskih leksikografa, kao što su J. Mikalja, A. Jambrešić, J. Stulli, A. Della Bella i drugi. Sve sam te Šulekove navode uzeo kao pouzdane i uvrstio ih u ovaj *Imenoslov*, te sam uz takva imena, uz Šulekovo ime i godinu, samo još dodao, upravo zato da istaknem pouzdanost podatka: prema Stulliju, prema Jam-

Sl. 3. Slika čuvenoga P. A. Matthioliija iz njegove knjige o Ljekarstvu iz 1568. godine, sastavljene od dvaju svezaka (I. sv. sastoji se od knjiga I-II, a drugi od knjiga III-VI), pohranjene u franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku, u kojoj su, uz mnoge slike biljnih vrsta, rukom dopisana hrvatska imena biljaka

brešću itd. Znan dio natuknica preuzetih od Šuleka potkrijepio sam navodom izvora, ne donoseći pri tom nikakvih drugih podataka koji su pobliže navedeni u *Imeniku*, pa ih svaki korisnik, poželi li nešto više saznati o izvoru, treba tamo i potražiti. Zato će onaj tko želi nešto više saznati o autoru koji je naveden kao izvor, npr. o kanoniku M. Vodopiću, gruškom župniku, od kojega potječe znatan broj biljnih imena s područja južne Dalmacije, ili pak o R. de Visianiju, F. Petteru, A. Alschingeru i dr., trebati posegnuti za *Imenikom* kako bi o dotičnom autoru saznao nešto više.

Šulekov *Imenik* sadrži, kao što je već spomenuto, i stanoviti broj slovenskih i srpskih imena biljaka. Većina tih imena, koja poslije više nikada nisu potvrđena u Hrvatskoj, ispuštena je iz ovoga *Imenoslova*. No, neznan je dio slovenskih i srpskih naziva koje su pojedini autori u hrvatskoj botaničkoj građi povremeno upotrebljavali u ovom *Imenoslovu* naveden, ali nisu istaknuti debelim nego običnim slovima, uz naznaku da potječu od slovenskih odnosno srpskih autora i da su to imena svojstvena tim jezicima i narodu tih zemalja. Kad se pak radilo o srpskim ili slovenskim imenima koja su dublje ukorijenjena u hrvatsko biljno imenoslovlje, kao što je npr. **velebilje**, srpsko narodno ime za vrstu *Atropa belladonna*, ili pak slovensko ime **sleč** za vrste roda *Rhododendron*, koje sve više istiskuje hrvatsko ime za vrste toga roda — **penišnik** — takva su imena obilježena debelim slovima kao i sva druga hrvatska narodna biljna imena, što znači da su danas sastavni dio hrvatskoga biljnog nazivlja, uz naznaku da potječu od srpskih odnosno slovenskih autora.

Bogoslav Šulek dosta imena bilja navodi prema Vuku Stefanoviću Karadžiću. Neka od tih imena koja kasnije nisu potvrđena u Hrvatskoj iz ovoga su *Imenoslova* ispuštena. No, kako je Vuk leksičku građu skupljao i po Hrvatskoj, znatan dio tih imena, uz naznaku *prema Vuku*, uvrstio sam u ovaj *Imenoslov*, jer sam se i sâm u više slučajeva uvjerio ne samo da su ta imena duboko ukorijenjena i uobičajena u mnogim krajevima Hrvatske, nego da su duboko ukorijenjena u jeziku i da su prema tome sastavni dio hrvatske jezične baštine.

Pri skupljanju biljnih imena došao sam i do drugih vrijednih spoznaja važnih za poznavanje odnosa naroda prema prehrani i uzgoju prehrambenih biljaka. Tako sam tijekom obilaska pojedinih krajeva naišao na biljke koje su se još u prvoj polovici 20. st. obilno uzgajale u Hrvatskoj, a za koje danas malo tko zna, te se čini kao da su dio duboke povijesti. To su **broć** (*Rubia tinctoria*), biljka koja se svojedobno uzgajala po kućanstvima i obilno koristila kao prirodna boja za bojanje npr. jaja o Uskrsu, ali naravno i drugoga, te jedna vrsta mahunarki, poznata pod narodnim imenima **modula**, **prč**, **sikirica** (dosad nezabilježena imena za tu biljnu vrstu u Šulekovu *Imeniku*) i **poljāk** (*Lathyrus sativus* L.), koja se još u prvoj polovici prošloga stoljeća obilno uzgajala po otocima i u primorskim kopnenim krajevima Hrvatske kao mahunarka, kao neka vrsta graha. Koliko mi je poznato, danas se ta biljka, *Lathyrus sativus*, uzgaja samo u zadarskom zaleđu. Po otocima je uzgoj uglavnom zamro. Tako nam traganje za biljnim imenima omogućuje da zavirimo i u stanje

određenih biljnih kultura koje su svojedobno, ne tako davno, bile raširene u pojedinim područjima Hrvatske.

Iako je znatan dio narodnoga leksičkoga blaga s područja biljnoga imenoslovlja pao u zaborav, ipak sam pri skupljanju tih imena bio iznenađen mnoštvom novih imena na koja sam naišao, koja dosad nisu bila zabilježena, a to znači da je narodna mudrost neiscrpno vrelo kulturne baštine i da, prema tome, u narodu ima još obilje biljnih imena, samo nije uvijek lako nasumce naići na prave znalce. Tako sam uz dvadesetak imena koja Bogoslav Šulek (1879) navodi za drvo koje je česti čovjekov pratilac i nalazi se zasađeno u mnogim dvorištima kuća i na seoskim i gradskim trgovima duž cijele primorske Hrvatske, a to je **kostela** ili **kostila** (*Celtis australis* L.), utvrdio još isto toliko imena, pa i znatno više, od kojih su većina inačica već zabilježenih imena, ali sam utvrdio i potpuno nova, dosad nezabilježena imena za to stablo. To su **baladžinka** (Podšpilje, o. Vis), **čiburić** (Rijeka), **ćići borići** (riječko područje), **fafarikul** (Brbinje, Dugi otok), **farikul** (Turkija i Mu-line na o. Ugljanu), **gangulić** (Kostrena), **glandulić** (riječko područje), **glangu-lić** (Bakar), **grangulić** (Bakar), **haharinka** (o. Murter), **kompriva** (Zastražišće, o. Hvar), **koprivac** (Gornji Humac, o. Brač), **koprina** (Poljica), **koprna** (Sirotkovići, Gornje Sitno, na obroncima Mosora), **koprnja** (Žrnovnica blizu Splita, gdje se kaže i koštela), **koprva** (Rogoznica, Omiš i Trogir, gdje se kaže i kostela), **kostelić** (Islam Latinski, zadarsko područje), **kostelj** (Bekavci, Imotski), **kostelja** (Pridraga, Zadar), **kostanja** (o. Lastovo, Prožura, o. Mljet), **koster** (Košute, Sinjsko polje), **kostila** (Gorica, Bosna i Hercegovina), **kostrila** (Pelješac), **koščela crna** (Hercegovina, Bosna i Hercegovina), **koščil** (Lumbarda, o. Korčula), **koštil** (Pupnat i Žrnovo, o. Korčula), **koštel** (Roški slap), **koštela** (Pokrovnik i Pakovo Selo, šibensko zaleđe), **kupriva** (Skrpčić, o. Krk), **landonja** (Paz, Istra), **ledonja** (Ližnjan, Pula), **lidonja** (Porozine, o. Cres), **gangulić**, **pelegrinka** (Grohote, o. Šolta i o. Korčula), **pokrova** (o. Lošinj), **popriva** (Vrbnik, o. Krk), **pokrivici** (Punat, o. Krk), **poprivić** (Vrbnik, o. Krk), **taferikola** (lošinjsko otočje).

Nasuprot činjenici da se određene biljne vrste ističu velikim brojem imena koja se odnose na jednu jedinu vrstu, u pojedinim se pak krajevima Hrvatske, a kadikad i na prostoru cijele Hrvatske, javljaju ista ili samo neznatno izmijenjena narodna imena kojima se obilježavaju vrlo različite vrste. Jedno od takvih imena, rašireno u otočnom, priobalnom i kopnenom dijelu primorske Hrvatske, od Istre do Boke kotorske, jest — **sikavica** (sikavac, sikovica, sikovac), kojim se uglavnom obilježavaju različite vrste i rodovi iz porodice glavočika odnosno zvjezdanovki (*Compositae*, *Asteraceae*), ali i vrste drugih porodica bodljikava cvata, npr. štitarke. Tako se u Istri to ime odnosi na jednu vrstu zečine — *Centaurea solstitialis* L., a u ostalim krajevima primorske Hrvatske na vrste roda *Echinops* i *Eryngium*, ali i na vrste rodova *Carduus*, *Carlina*, *Cirsium*, *Onopordum*. U pojedinim dijelovima Dalmacije tim se imenom obilježavaju ponajprije vrste rodova *Echinops* i *Eryngium*, ali oni koji slabije poznaju biljne vrste reći će za svaku drugu bodljikavu vrstu da je to neka vrsta *sikavice*.

Sl. 4. Preslik stranice iz Matthiolijeve knjige o ljekarstvu iz 1568. godine, pohranjene u franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku, na kojoj je, uz talijansko i latinsko, uz sliku rukom dopisano i hrvatsko ime biljke — šipak (*Punica granatum*)

Slično se u kopnenim krajevima Hrvatske — u Slavoniji i u središnjoj Hrvatskoj — događa s imenom **čičak**. U tim se krajevima ime *čičak* ponajprije odnosi na vrste roda *Arctium*, ali — kao što je slučaj u primorskim krajevima sa *sikavicom* — i na gotovo sve bodljikave vrste i rodove iz porodice glavočika, kao što su vrste rodova *Carduus*, *Carlina*, *Cirsium*, *Onopordum*, *Xanthium*, ali i na vrste drugih porodica, kao što su vrste roda **češljugovina** (*Dipsacus*) iz porodice češljugovki (*Dipsacaceae*) i vrste roda **kotrljan** (*Eryngium*) iz porodice štitarki (*Umbelliferae*). Mnogi će ljudi koje pitamo za ime neke od gore spomenutih vrsta, ako ne znaju mjesno ime biljke, spremno odgovoriti da je to neka vrsta *čička*. U takvim sam slučajevima odustajao od unošenja imena u svoju bilježnicu i radije čekao bolju priliku, da naime nađem na boljeg znalca i da onda unesem pravo ime za odgovarajuću biljnu vrstu.

Uz ime **čičak** — kao i uz imena **maslačak** i **radić** (**radič**) — valja napomenuti da se ono prvenstveno odnosi na cvat odnosno plod vrsta roda *Arctium*, ali naravno i drugih vrsta slična cvata i ploda, dok se sama biljka, a pogotovo dok je u stanju ružice (rozete), obično zove **repuh**, **repuv** ili pak drukčije. Sličan je odnos i prema vrsti *Taraxacum officinale* (maslačak). Ta se biljka s kraja zime u mnogim krajevima kopnene Hrvatske, dok je u stanju ružice (rozete) i dok se bere kao salata za jelo, zove **radić**, a kad razvije batvo (stabljiku) i kad procvate, u narodnoj nomenklaturi postane — **maslačak**.

Nasuprot činjenici da ima biljnih vrsta koje se ističu time da imaju vrlo mnogo imena, ima dosta slučajeva da je na velikom prostoru rašireno jedno ime koje se upotrebljava za obilježavanje različitih biljnih vrsta. Te su vrste najčešće slične po izgledu i po određenim svojstvima. Tako se npr. ime **klasulja** odnosi na sve vrste trava koje imaju klas sličan žitaricama, pa su tako tim imenom obilježene vrste *Hordeum murinum*, *Hordeum murinum* subsp. *leporinum*, *H. bulbosum*, *H. secalinum* i *Dactylis glomerata*.

Slična je stvar i s imenom **oštrica**, koje je rašireno na cijelom prostoru Hrvatske, a njime je pučanstvo obilježilo sve one vrste kojima je svojstveno da se pri dodiru stabljike, listova ili cvata, zbog sitnih oštrih kukica, bradavica ili bodljika na njima, pod prstima osjeća stanovita oštrina. Takve su najčešće pojedine vrste šaševa i trava, kao što su različite vrste rodova *Carex*, *Calamagrostis*, te vrsta *Brachypodium ramosum*, *B. pinnatum*, *B. silvaticum*, *Stipa bromoides*, *Echinochloa crus-galli*, pa čak i *Paliurus spina-christi*. Kako je to ime rašireno od Istre do dubokoga juga Hrvatske, ali i u kopnenim krajevima Hrvatske, očito je da je ta riječ nastala po pravilima istoga jezika i da prema tome pripada istome narodu te da kao takva o identitetu jednoga naroda svjedoči jednakom snagom kao što o tome svjedoče različiti drugi kulturni i povijesni spomenici.

Vrlo je zanimljiva prisutnost stanovitoga broja biljnih imena koja su jednoznačna i po tvorbi i po značenju na cijelom prostoru Hrvatske, bez obzira na inače znatne dijalektalne razlike koje postoje između pojedinih krajeva u leksičkom pogledu. Takva su imena npr. **klen** i **dub**, ali naravno da ima i cijeli niz drugih imena

koja su — također u varijantama svojstvenima pojedinim narječjima zastupljena na cijelom prostoru Hrvatske, kao što su **cer**, **trešnja**, **breskva** i druge — s istim korijenom zastupljena i u drugim slavenskim zemljama, što dobro svjedoči o tome kojoj grani europskih naroda Hrvati pripadaju.

Pri skupljanju biljnih imena zapazio sam neke pojave koje sam doživio kao svjedočanstvo o ranijoj postojbini pučanstva. Tako mi se s jezične strane u imenu biljnih vrsta učinila zanimljiva prisutnost određenih pridjevnih oblika koji u mjesnome govoru (narječju) nemaju potporu u postojanju imeničnoga oblika od kojega bi mogli biti izvedeni. Tako se npr. **svibovina** (*Cornus sanguinea* L.) u Istri zove **pajse** (pasje) **drivo**, iako riječ *päs* u istarskom govoru ne postoji. *Päs* se u pojedinim krajevima Istre zove *brëk*. Očito je da se je pridjev *pajsi* u imenu *pajse drivo* zadržao kao jedini ostatak leksika kojim se to pučanstvo služilo prije dolaska u novi kraj, u Istru, kad je riječ *päs* još očito bila sastavni dio govora kojim su se služili u ranijoj postojbini.

Pri pisanju pojedinih biljnih imena koja se standardno pišu na točno određeni način, katkad sam pojedine riječi, smatrajući da bi to moglo biti korisno jezikoslovcima, zabilježio i u standardnom i u nestandardnom obliku, prema tome kako su izgovorene u određenom mjestu. Tako je ime *radič* (standardno) zabilježeno i kao *radić* (nestandardno, iako bi to trebao biti standardni oblik, jer se npr. u cijeloj središnjoj Istri izgovara upravo tako — **radić**). Gdje god sam naime osjetio da se pri izgovoru te riječi ne osjeća *ć*, zabilježio sam je kao *radič*, a tamo pak gdje sam osjetio da je izgovorena sa slovom *ć*, tako je i zabilježena — *radić*.

Imena pojedinih biljnih vrsta sastavljenih od dviju riječi — imenice i pridjeva — možda ne odražavaju uvijek pravo mjesno ime biljke, što se prvenstveno odnosi na riječi *s jatom*, kao što je npr. bijeli, bili ili beli. Kako je većina ljudi danas ipak školovana, oni su, doživljavajući me pri ispitivanju za mjesna biljna imena kao neku »službenu osobu«, ako se pri pisanju imena ne bih uvijek sjetio pitati kažu li *bijeli*, *bili* ili *beli*, npr. uz brijest ili jasen, najčešće rekli npr. *bijeli brijest*, *bijeli jasen*, a možda je pravo ime trebalo biti *beli* ili *bili brest* odnosno *brist* ili *jasen*. To znači da su, s obzirom na stupanj obrazovanosti i prosvijećenosti, temeljni oblici književnoga jezika ipak već duboko ukorijenjeni u cijelo pučanstvo i da se u razgovoru s nepoznatim sam od sebe potiskuje govor iz narječja. Tako mi je jedan gospodin iz Kravarskoga, na upit kažu li *beli slez* ili *bijeli sljez*, odgovorio da oni kažu *bijeli sljez*, *bijeli brijest*, ali da se može naći i na *beli brest*, te da su stanovnici Vukomeričkih gorica svi kajkavci, ali da u govoru ima ijekavskih, ekavskih pa i ikavskih oblika riječi. Tako mi je taj gospodin rekao da se u Novome Brdu nedaleko Kravarskoga za *meso* kaže *miso* (ikavica).

Utjecaj biljne nomenklature kakva je zastupljena u školskim udžbenicima iz botanike, a osobito ona koja uzima sve više maha, a to je nomenklatura iz knjiga i priručnika o ljekovitom i drugome korisnom bilju, osjeća se sve više pri skupljanju mjesnih narodnih biljnih imena u pojedinim mjestima. U mnogim se naime naseljima kao narodna imena za pojedine ljekovite i druge korisne biljne vrste, npr.

za *Origanum vulgare* i *O. heracleoticum*, čuje ime *origan*, a za vrste roda *Stachys*, npr. *S. officinalis* — ime *betonika*, što je stari, danas nevaljani botanički naziv za tu vrstu — *Betonica officinalis*. Takve sam slučajeve doživio više puta pri obilascima pojedinih mjesta u Hrvatskoj, a vidljivi su i iz popisa ljekovitih biljnih vrsta na riječkom području (Gilić 2004).

Sva imena biljaka koja sam sâm sabrao diljem Hrvatske popratio sam naznakom *govori se* i navodom svih naselja u kojima se to ime upotrebljava odnosno govori. Istom tom naznakom popraćena su i imena drugih autora od kojih sam preuzeo građu koja se odnosi na neko uže područje, kao što je područje Trebarjeva (K. Jajnčerova 1898), samoborsko područje (M. Lang 1911), Otok u Slavoniji (J. Lovretić i B. Jurić 1897), Prigorje (V. Rožić 1907), Poljica (F. Ivanišević 1903) itd. Međutim, radovi većine tih autora imaju jedan nedostatak, a to je da hrvatska imena biljaka nisu u većini slučajeva popraćena odgovarajućim latinskim imenom. Zbog toga nije bilo uvijek moguće odgonetnuti o kojoj je biljnoj vrsti riječ odnosno na koju se biljnu vrstu odnosi dotično ime. Sve su te vrste svejedno unesene u ovaj *Imenoslov*, a uz mnoge od tih vrsta pokušao sam dati objašnjenje o tome na koju bi se biljnu vrstu moglo odnositi određeno ime. Da bih riješio pojedine zagonetne nazive, neke sam od tih krajeva, kao što su Trebarjevo i Poljica, i sâm obišao ne bih li naišao na nekoga tko bi mi u tome mogao pomoći. Neka sam imena doista uspio i riješiti pri obilasku dijela Poljica, dok u Trebarjevu, koje sam pohodio u dva navrata, nisam naišao na pravoga znalca.

Međutim, imena biljaka koja sam preuzeo od Šuleka (1879), zbog činjenice što se za mnoga od njih ne može odrediti odakle potječu ili gdje se govore, jer su npr. preuzeta iz ljekaruša ili iz izvora u kojima također nije pobliže naznačen njihov izvor, ili je naznačeno široko područje u kojemu se javljaju, popratio sam, umjesto naznakom *govori se*, naznakom *zabilježeno je*, npr. u ljekarušama, za područje južne Dalmacije, u Slavoniji, na križevačkom ili karlovačkom području, u Hrvatskom zagorju, itd.

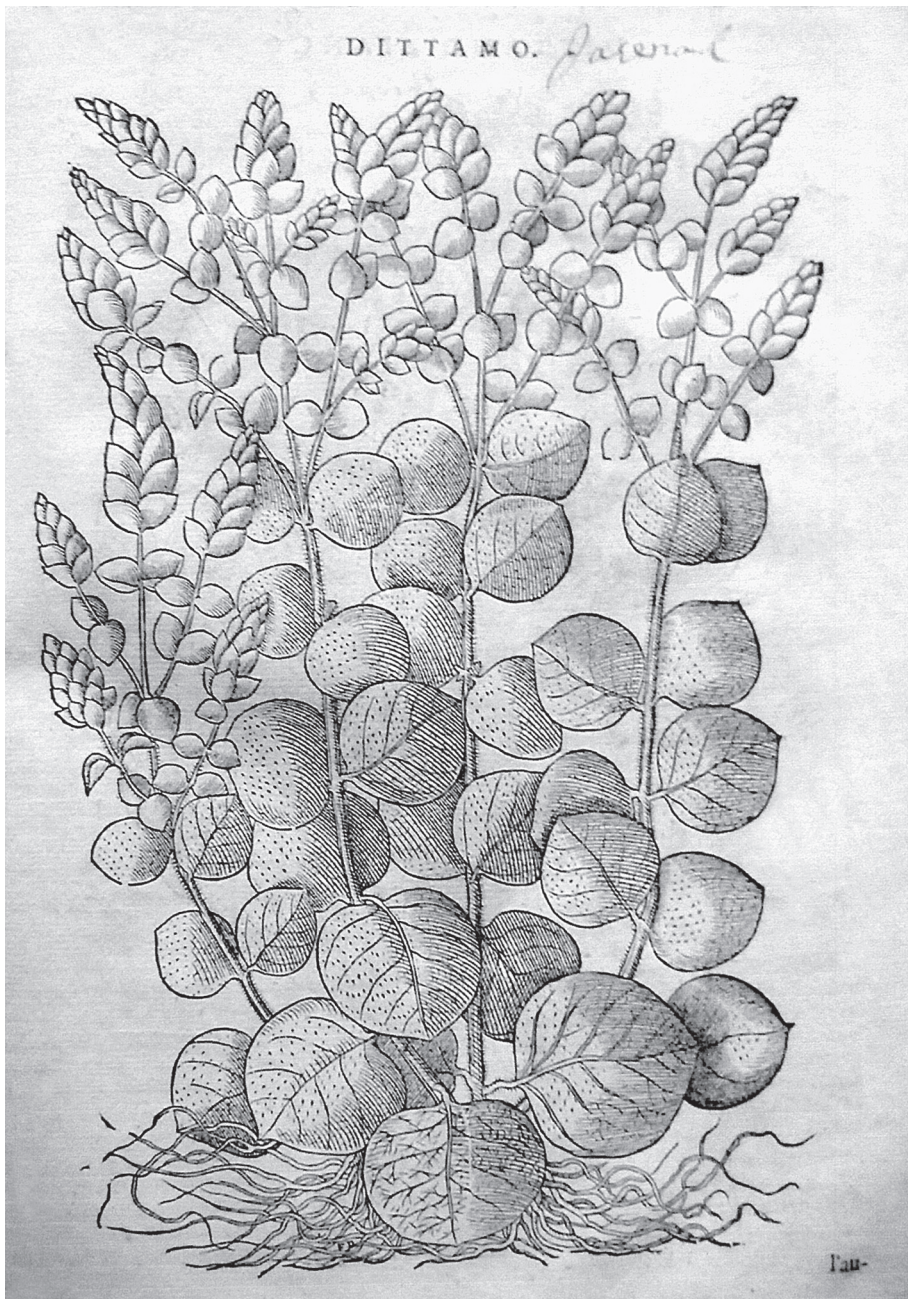
Hrvatski biljni imenoslov prvotno je bio zamišljen da, uz imena koja su sadržana u Šulekovu *Imeniku bilja*, bude sastavljen samo od imena skupljenih u narodu ili da u narodu imaju bar potvrdu, a to znači ili od imena koja sam sâm sabrao diljem Hrvatske tijekom višegodišnjih obilazaka pojedinih krajeva, ili od imena sadržanih u člancima pojedinih autora koji su obradili neki otok, okolicu nekoga naselja, kraj itd. Međutim, kako hrvatsko biljno imenoslovlje ne počinje Šulekovim *Imenikom bilja*, nego Šulekovim *Biljarstvom I* (1856) i *Biljarstvom II* (1859), koji također sadrže vrlo mnogo narodnih imena biljaka, što ističe i sâm Bogoslav Šulek u Predgovoru *Biljarstva I*, u kojem napominje da se, prije nego se latio pisanja toga udžbenika, dvadesetak godina bavio skupljanjem narodnih imena biljaka, u *Imenoslov* sam stoga uvrstio i građu iz ranijih dvaju Šulekovih djela. Jedini nedostatak tih narodnih imena jest taj da ona, zbog nedovoljnog poznavanja stanja, na žalost nisu uvijek bila stavljena uz odgovarajuće biljne vrste, tj. ne odražavaju stanje u narodu.

Osim nomenklaturne građe iz Šulekovih djela, u *Imenoslov* je uvrštena i građa iz Schlosser — Vukotinovićeve djela *Flora Croatica* (1869), za koju sam se i sâm uvjerio da sadrži niz narodnih imena biljaka, zatim vrlo opsežna građa iz rukopijsnoga Schlosserova djela — *Vrtna cvjetana* (1872-1874) — koja sadrži niz vrlo prikladnih hrvatskih imena biljaka za različite egzotične vrste koje danas sve više prodiru na hrvatsko tržište bilo kao uresne, bilo kao ljekovite, bilo kao općenito korisne vrste. To će djelo osobito korisno poslužiti pri izradbi druge knjige *Hrvatskoga biljnog imenoslova* s latinsko-hrvatskim dijelom natuknica. U *Imenoslov* je na kraju uvrštena i građa iz dvaju vrijednih školskih udžbenika iz botanike (Janda 1878 i Korlević 1911) koja će osobito korisno poslužiti pri izradbi prijedloga za standardno hrvatsko imenoslovlje. Biljno nazivlje iz *Ilustrirana bilinara* S. Horvatića (1954), pogotovo što se tiče rodova, nije uzeto u obzir, jer je preuzeto od B. Šuleka i drugih navedenih autora. No nazivlje vrsta iz Horvatićeve *Ilustrirana bilinara* svakako će biti uzeto u obzir pri izradbi druge knjige. Tada će svakako valjati uzeti u obzir i znatnu stariju hrvatsku fitonimijsku građu, obrađenu u djelu *Hrvatska povijesna fitonimija* (Vajs 2003), koja je utvrđena nakon Šulekova *Imenika*, a znatnim dijelom i u najnovije doba.

Premda su suvremeni pogledi na sistematiku biljnoga svijeta danas drukčiji, u ovom se *Imenoslovu*, zbog njegove namjene širem čitateljstvu, i dalje koristim nazivljem koje je dugo bilo u uporabi, kao što su tzv. više i niže biljke. Ja sam se naime bavio skupljanjem mjesnih biljnih naziva isključivo tzv. viših biljaka ili stablašica, što je tijekom moga radnog vijeka bio i predmet moga rada i za što sam jedino bio stručan. No, kako u Šulekovu *Imeniku* ima više narodnih naziva i za tzv. niže bilje ili steljnjače, kao što su lišaji i gljive, a nešto manje i resine ili alge, u ovaj sam *Imenoslov*, uz nazive iz Šulekova *Imenika*, unio i sve nazive o gljivama (koje se danas ubrajaju u posebno carstvo) iz djela *Gljive naših krajeva* (Blagaić 1931), za koje autor uvodno kaže da potječu iz naroda. Nomenklaturu gljiva osuvremenili su i uredili dr. sc. Armin Mešić i dr. sc. Nenad Tkalčec (Institut Ruđer Bošković) iz Zagreba, a nomenklaturu lišaja uredila je mr. sc. Anamarija Partl (Ministarstvo zaštite okoliša Republike Hrvatske). Svima od srca hvala.

Pri izradbi *Imenoslova* uzeo sam u obzir i nazivlje iz nekoliko ljekaruša te sam i građu iz njih kao i neke starije ljekarničke nazive na koje me uputila dr. sc. Inga Lisac, na čemu joj zahvaljujem, uvrstio u sadržaj ovoga djela. U *Imenoslovu* ima i dosta vlastitih etnografskih zapisa.

Najveći dio nove građe — nekoliko tisuća imena — sabrao sam sâm, a ostatak sam preuzeo od drugih. Svojedobno sam se u dvama oglasima objelodanjenima u časopisima *Priroda* i *Šumarski list* pokušao obratiti za pomoć u skupljanju narodnih imena biljaka, ali je odaziv bio vrlo slab. Javilo se svega četvero suradnika koji su navedeni u Izvorima. S obzirom na slab odaziv, valjalo je upregnuti sve snage i običi područja s kojih su mi nedostajali podatci te sam tako nekako uspio zaokružiti sadržaj na, po mojem mišljenju, relevantnoj razini, koji u tom obliku predajem javnosti na uporabu i ocjenu.

Sl. 5. Preslik stranice iz Matthiolijeve knjige o ljekarstvu iz 1568. godine, pohranjene u franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku, na kojoj je, uz latinsko i talijansko, uz sliku rukom dopisano i hrvatsko ime biljke — jasenak (*Dictamnus albus*)

Svjestan sam da u krajevima koje nisam obišao stoji skriven još znatan dio leksičkoga blaga s područja biljne nomenklature, ali sam svjestan i svoje vremenosti, pa smatram da će biti korisno da ono blago koje je dosad skupljeno predam javnosti u onom opsegu u kojem je sada, a ono doista nije zanemarivo, a eventualnu dopunu moguće je provesti i poslije. To je ipak lakše nego započinjati iznova.

Mnoga latinska imena biljaka u Šulekovu *Imeniku*, kao i u više drugih starijih djela, članaka, rukopisa i ljekaruša, danas su teško prepoznatljiva jer su zastarjela i nije uvijek lako znati na koju se danas valjano opisane biljne vrste ili rod odnose. Objašnjenje sam zbog toga u mnogo slučajeva morao potražiti u mnogosveščanom referativnom djelu *Index Kewensis*, kako bi ti zastarjeli nazivi, usklađivanjem s novijom nomenklaturom, postali prepoznatljivi, i kako bi čitatelji mogli saznati koje se to današnje valjano opisane vrste i rodovi skrivaju pod zastarjelim nazivima. Sva su ta imena — zastarjelice — zadržana u zagradama i u ovome *Imenoslovu*, ali su preko sinonimike i suvremenije nomenklature postala prepoznatljivija. Neke sam nazive biljaka, koji su se, kroz duže razdoblje njihove uporabe u botaničkim udžbenicima ili pak u skromnoj domaćoj florističkoj literaturi, dublje ukorijenili u svijesti, ostavio u onom istom obliku kako su zabilježeni i u Šulekovu *Imeniku*, jer će mnogim korisnicima, s obzirom na skromnu domaću literaturu koja im je na raspolaganju, biti jasnije o čemu je riječ. Imena autora uz latinsko ime biljaka uzimao sam uglavnom prema djelima *Index Florae Croatiae* (Nikolić, ur.), zatim prema djelu *Flora d'Italia* (Pignatti), pa prema djelu *Flora Croatica* (Schlosser — Vukotinović 1869), ali sam se, osobito za egzotične vrste, služio i drugim djelima, osobito *Zanderom*, ali i poznatim referativnim mnogosveščanim djelom *Index Kewensis*.

Iako mi je jako stalo da ovo djelo bude pouzdan izvor svih podataka koji se u njemu iznose, korisnici će, pogotovu floristi i botaničari općenito, možda naići i na određene neujednačenosti, pa, u stanovitom smislu i s njihova gledišta, i na određene propuste. Iako sam pomno pregledao cijeli tekst, možda mi je izbjegao koji propust u vezi s nazivima i autorima naziva, kao i previdi koji su mogli nastati i radom na računalu.

U navedenoj literaturi kojom sam se koristio za obilježavanje imena autora uz biljne vrste nailazio sam na potpuno različita imena autora za jednu te istu vrstu. Kako je u ovom slučaju bilo važno da svaka vrsta bude obilježena autorom, meni u ovoj, prvoj, knjizi nije bilo bitno istražiti koji je navod točniji, jer bi mi to — da sam se u svakom slučaju, s obzirom na velik broj vrsta koji je ovdje obuhvaćen — oko dvadeset tisuća natuknica — upuštao u istraživanje ispravnosti pojedinoga navoda, bilo oduzelo odviše dragocjena vremena, a da pri tom nisam siguran da bih, zbog nedostatka literature, u svakom slučaju uspio valjano razriješiti dvojbu.

Ovdje ću, u vezi s neujednačenim načinom pisanja imena autora, navesti dva primjera. Ime jednog autora — Medicus — javlja se u spomenutim florističkim djelima u dva oblika: Medik. i Medicus. U početku sam bilježio jedan i drugi način, već prema literaturi kojom sam se služio. No, kako sam u najnovijem njemač-

kom biografskom leksikonu iz 1998. godine utvrdio da se to ime ispravno piše Medicus, prišao sam ispravljanju svih inačica pisanih Medik. u Medicus. Možda je negdje preostao još koji oblik Medik. koji je promaknuo mojoj pozornosti. Isto je bilo i s imenom Hudson koje jedni autori bilježe kao Huds. a drugi kao Hudson. I to sam ime pokušao svesti na isti način pisanja — Hudson. Ima naravno i drukčijih neujednačenosti. Tako je u djelu *Index Florae Croaticae* (Nikolić, ur.) kao autor uz jetrenjarku (*Hepatica nobilis*) zapisan Schreber, a u djelu *Flora d'Italia* (Pignatti — Miller). U ovom sam se slučaju priklonio djelu *Index Florae Croaticae* koje je suvremenije, a u više drugih slučajeva, ali iz drugih razloga, priklonio sam se djelu *Flora d'Italia*. No, kako sam se služio jednim i drugim djelom, lako se može dogoditi da se negdje nađe i na propust, pa da uz spomenutu vrstu umjesto Schreber bude kao autor zabilježen — Miller.

Neznatan broj biljnih rodova i možda koju vrstu što se navode u Šulekovu *Imeniku* nisam našao u referativnom djelu za više bilje *Index Kewensis* ni u djelima za stelnjjače, pa su ti rodovi odnosno vrste zasad ostali bez autora i bez pobližeg objašnjenja na koji se danas valjano opisani rod odnosno vrstu odnose.

Čitatelji će primijetiti da stanoviti broj natuknica ima naglasak, a da ga većina drugih nema. Moja je želja bila da pri skupljanju biljnih imena zabilježim i naglasak, što sam u mnogo slučajeva i učinio. No, pri unošenju natuknica u *Imenoslov* od toga sam kadikad odustao, i to iz dvaju razloga. Jedan od razloga bio je taj što sam utvrdio da od mjesta do mjesta postoji znatna razlika u naglašavanju jednoga te istog naziva, pa sam natuknicu radije napisao bez naglaska. Tako sam za natuknicu koromač utvrdio ove naglaske: *koromáč*, *kòromáč*, *koròmáč* i *koromâc*. No, u više sam slučajeva takvu natuknicu ipak naveo u tekstu s naglaskom svojstvenim određenom naselju. Premda sam svjestan da bi naglašavanje natuknica znatno pridonijelo vrijednosti djela, njihovo bilježenje u tekstu za svako mjesto posebno oduzelo bi mi previše i vremena i prostora. Drugi razlog zbog kojega sam odustao od pisanja naglasaka bio je taj da u kopnenim krajevima Hrvatske nisam uvijek bio siguran treba li na neki naglašeni slog staviti kratki silazni ili kratki uzlazni naglasak. Stoga sam dio natuknica za koje sam smatrao da sam ih ispravno naglasio ostavio s naglascima, dok su druge ostavljene nenaglašene. Ostale naglašene natuknice u djelu preuzete su od autora koji su navedeni i kao autori natuknica.

Pri kraju rada na jednom od otoka, Braču ili Hvaru, dogodilo mi se da sam, pri popisivanju mjesnoga biljnog nazivlja, došavši do kraja stranice, pri pokušaju da okrenem stranicu, nesvjesno zahvatio više listova te, umjesto na sljedećoj stranici, s popisom nastavio znatno dalje. Kad sam tijekom daljnijega rada naišao na te stranice, nisam se više mogao sjetiti u kojem sam mjestu napravio taj zapis. Evo popisa naziva za koje ne znam potječu li s otoka Hvara ili Brača: **šparoga**, **gluhôc**, **smardelj**, **goščica** (*brat goščicu i dovât tovaru*), **brôk** (mahovina), **sikovac**, **smárča**, **mártina**, **bor**, **črni bor**, **gluhi bor**, **česmîna**, **bušak** (šuma; *gremo u bušak*, idemo u šumu), **kiće** (*gremo u kiće*, idemo nabrat bilje za životinje), **picokara**, **šemprevi-va**, **buhôc**, **zuka**, **bakuk** i **barsčôn**.

Način kako je stanoviti broj natuknica, preuzetih iz Šulekovih djela i drugih starih izvora, napisan u ovom *Imenoslovu*, zahtijeva malo objašnjenje. Postupak njihova preuzimanja i pisanja nije proveden sustavno i ujednačeno. Dio preuzetih natuknica zadržan je naime u izvornom obliku, iako nisu napisane u skladu s današnjim pravopisnim i gramatičkim pravilima. Tako su natuknice *abtovina*, *babkovina*, *ljubčac*, *ropka*, *sladčica*, *sladčika* i još neke zadržane u svom izvornom obliku, iako bi po pravilima jednačenja trebale biti napisane ovako: *aptovina*, *bapkovina*, *ljupčac*, *ropka*, *slatčica*, *slatčika* itd. To je učinjeno da bi se poštovao povijesni izvor iz kojega su preuzete, a ujedno da se korisnicima koji rade na prosudbi pojedinih natuknica iz različitih izvora olakša praćenje. Druge sam pak natuknice, kojih mi je oblik previše stršio, prilagodio suvremenim pravopisnim i gramatičkim pravilima, pa sam korisnike s izvorno pisanog oblika uputio na suvremeni. Tako sam Šulekove oblike *bieli*, *biela*, *bielo* uputio na *bijeli*, *bijela*, *bijelo*, *cvieće* na *cvijeće*, *razstresenjak* na *rastresenjak*, *redkozubka* na *retkozupka*, *rezkača* na *reskača*, *rižkaša* na *riškaša* itd.

Stanoviti oblik neujednačenosti proveden je i pri pisanju velikoga slova u pojedinim natuknicama.

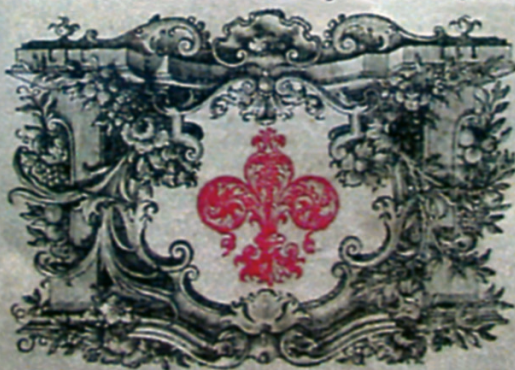
Pri pisanju imena biljnih vrsta krenuo sam od činjenice da je ime svake biljne vrste, bez obzira što se odnosi samo na jednu vrstu određenoga roda, opće ime (za razliku od nekih biljnih vrsta kojih se ime piše velikim slovom, ali se ono odnosi samo na jednu jedinu jedinku, kao što su Gupčeva lipa i Zeleni hrast) kojim je imenovano više jedinki rasprostranjenih širom nekoga kraja, zemlje (države) ili Zemlje u cjelini, pa sam u skladu s time imena vrsta, bez obzira što su imenovane i po nekoj osobi, pisao malim slovom, npr. *adamov list*, *ivanovo cvijeće*, *pančićeva omorika* (koja bi se, s obzirom na rod kojemu pripada — smreka, mogla imenovati i kao *smreka omorika*). Međutim, biljne vrste koje nose svetačka imena u genitivu jednine pisana su velikim slovom, kao što je npr. *cvetka Sv. Ivana*, *bob Sv. Ignacija*, *cvijet Majke Božje* itd.

Svrha ove, prve, knjige *Hrvatskoga biljnog imenoslova* jest da, kako je to već ranije istaknuto, sva hrvatska imenoslovna biljna građa koja je u njoj sadržana posluži, među ostalim, za izradbu hrvatskoga biljnog imenoslova s prijedlogom normativnih imena za pojedine biljne vrste, koji će biti napravljen na temelju kritičke prosudbe navedene imenoslovne građe, što je zadaća druge knjige. Premda su dva dijela druge knjige *Hrvatskoga biljnog imenoslova* — *Imenoslov rodova s etimologijom* (174 stranice) i *Rječnik dijagnostičkih atributa* (313 stranica) — već davno u cijelosti završena, preostalo je još vrlo mnogo posla da knjiga bude uobličena prema željenoj zamisli. Međutim, kako bi i prva knjiga mogla odgovoriti zadaći koja je namijenjena drugoj knjizi, ovoj je knjizi na kraju dodano Kazalo s latinskim imenima biljnih rodova i vrsta zastupljenih u knjizi, uz koje su ispisana sva hrvatska imena koja se odnose na dotičnu vrstu. Veći dio imena ispisan je običnim slovima, a neka su imena ispisana masnim slovima. Imena ispisana masnim slovima unutar teksta moj su prijedlog normativnoga imena određene vrste, koje

DISCORSI
DI M. PIETRO ANDREA
MATTIOLI
SANESE,
MEDICO CESAREO,
NE SEI LIBRI
DI PEDACIO
DIOSCORIDE ANAZARBEO
Della materia Medicinale:

Colle figure delle Piante, ed Animali cavate dal naturale.

*Con due Tavole copiosissime: l'una intorno a ciò, che in tutta l'opera si
contiene: e l'altra della cura di tutte le infermità del corpo umano.*

IN VENEZIA, MDCCXLIV.
Preffo Niccolo Pezzana.
CON LICENZA DE SUPERIORI.

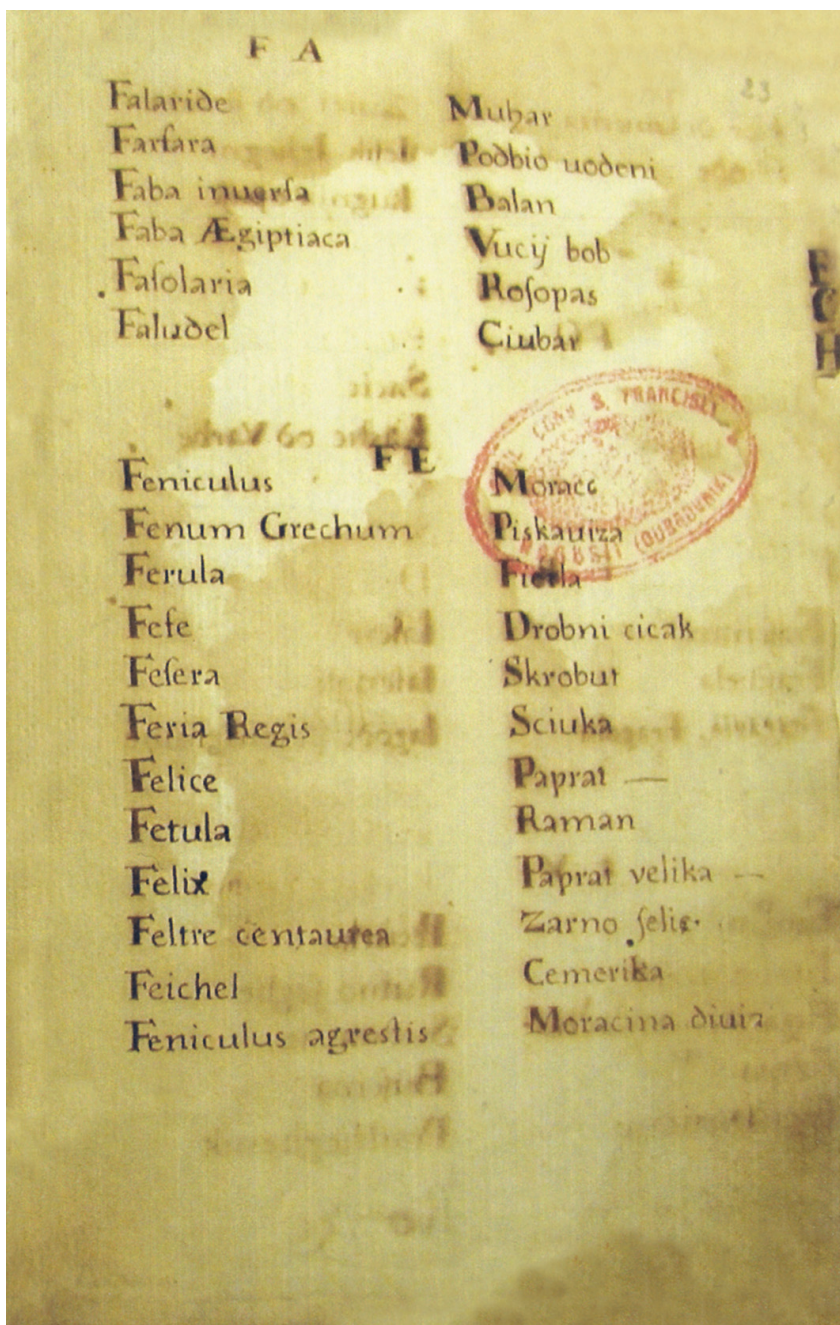
Sl. 6. Naslovna stranica kasnijega izdanja Matthiolijeve knjige o ljekarstvu, *Discorsi di M. P. A. Mattioli Sanese* iz 1744. godine, pohranjene u franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku, u kojoj također ima nešto hrvatskih imena biljaka, naknadno dopisanih rukom uz slike

je utemeljeno bilo na nekom mjesnom imenu bilo na navodu u literaturi. Masno pak ispisana imena u zagradi na kraju teksta s određenom vrstom moj su prijedlog normativnoga imena napravljena na temelju imenoslovne građe.

Pri obilasku Hrvatske zbog skupljanja narodnih imena biljaka katkad sam naišao i na nepovjerenje, ali u najviše slučajeva nailazio sam na ljude široke duše, koji su mi nastojali pružiti što više podataka o svemu što me je zanimalo. Imena nekih od tih ljudi široka srca, dobre volje i dobroga znanja zabilježio sam nakon razgovora s njima, a mnogi drugi koji su pridonijeli sadržaju i punini ove knjige ostali su bezimni, kao što su dvojica ugodnih sugovornika iz Čigoča, jedan iz Iloka, Lovasa, Skrada, Ponikava na Pelješcu i mnogi drugi. Svima imenovanima i neimenovanima, kojih se i dah i duša osjećaju u sadržaju ove knjige, na svekolikoj pomoći i na dobroj volji kojom su mi pružili sve što su znali od svega srca najljepša hvala.

Hrvatski biljni imenoslov rezultat je ponajprije mojih sklonosti prema botanici uopće i prema hrvatskome biljnom imenoslovlju i općenito prema radu, ali i rezultat potreba za sređivanjem i standardiziranjem te problematike. Zato, kad god sam nekud krenuo, na putovanje ili na izlet, na svakom sam mjestu, gdje god sam koga našao, nastojao doći do kojega novog mjesnog imena za biljke. No, da je sadržaj knjige utemeljen samo na podatcima s putovanja i izleta, rezultati bi ipak bili nešto mršaviji. S druge strane, premda knjiga nije posljedica ni nekoga zasebnoga projekta pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, ipak valja reći da je najveći broj podataka sadržanih u knjizi skupljen pri višegodišnjem radu na projektu *Vegetacijske karte Hrvatske* kao dijela svejugoslavenskoga projekta *Vegetacijska karta Jugoslavije*. Pri radu na kartografskoj obradi biljnoga svijeta Hrvatske obišao sam velik dio Hrvatske i tada sam, kad god mi se pružila prilika, nastojao iskoristiti svaku priliku koja mi se pružila da zabilježim mjesna imena biljaka, što je na kraju urodilo ovom knjigom. Iako Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske nije izravno sudjelovalo u financiranju ovoga djela, bez njegove potpore, ali i zanosa s kojim sam taj golemi posao sâm obavio, djelo ne bi moglo biti izrađeno ovakvo kakvo jest.

Polazeći od spoznaje da je teško napraviti besprijekorno djelo, uložio sam vrlo mnogo truda da pomnim pregledom teksta eventualne propuste i previde na stručnom, jezičnom i tehničkom polju pokušam svesti na najmanju moguću mjeru. Međutim, autoru je teško u vlastitom tekstu uočiti sve pogreške, pa stoga uvijek nešto promakne. No, veliki dio propusta i previda koji su promakli meni, uočili su recenzent dr. sc. Nenad Jasprica s Instituta za more i priobalje Sveučilišta u Dubrovniku, i jezični savjetnik dr. sc. Mirko Peti s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, koji su nakon pregleda rukopisa svojim opaskama i primjedbama pridonijeli poboljšanju teksta. Pristupivši čitanju teksta pomno i temeljito, oni su uočili određene nedostatke koje su ispravili ili me na njih upozorili. Primjedbe su bile razložne te sam ih uvažio i u tekstu dosljedno proveo. Na velikom maru kojim su pristupili tekstu, na brizi i trudu da svojom stručnom i kolegijalnom pomoći pridonese poboljšanju teksta i djela svesrdna im hvala.

Sl. 7. Preslik stranice iz Biljarskoga rječnika, koji se, prema fra Mariju Šikiću, knjižničaru knjižnice franjevačkog samostana Male braće u Dubrovniku, pripisuje Matijaševiću

Tijekom rada na *Imenoslovu* obilno sam koristio herbarsku i literaturnu građu Botaničkoga zavoda Prirodoslovno-matematičkoga fakulteta u Zagrebu. Nailazeći uvijek na veliku susretljivost u Zavodu, ugodno mi je zahvaliti osoblju Zavoda za svu pomoć koju su mi pružili za vrijeme rada. Pri tom želim posebno zahvaliti dr. sc. Mihovilu Plazibatu, mr. sc. Biserki Juretić, voditeljici Botaničkoga vrta, asistenticama Mariji Gligora i Koraljki Kralj, mr. sc. Grozdani Sirotić, voditeljici Središnje knjižnice Biološkoga odsjeka te dipl. inž. biologije Vanji Stamenkoviću, stručnom suradniku u Botaničkom vrtu za iskazanu pomoć u slaganju kazala na računalu. Srdačna hvala također i prof. dr. sc. Gordani Stanić s Farmaceutsko-bio-kemijskoga fakulteta za pomoć pri dobavi literaturnih podataka s područja ljekarništva, nastavniku Dragi Koliću za pomoć u računalnoj tehnici te mr. sc. Nenadu Pešiću iz Ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode iz Splita za brigu oko dobave stare literaturne građe s hrvatskim biljnim imenima, prikazane na stranicama ovoga Uvoda. Srdačna hvala također akademiku Stjepanu Babiću i prof. dr. sc. Stipi Botici na korisnim primjedbama uz uvodni tekst *Imenoslova* te kolegi i prijatelju prof. dr. sc. Mati Križmanu za prijevod dijela Paracelzusa teksta *De quinta essentia* uvrštena uz natuknicu »katašencija«.

Ivan Šugar